

Les llengües a Europa. Els Estats i l'àrea lingüística catalana

Joan Becat

Les llengües i l'ús de les llengües són un dels camps més conreats de les ciències humanes i socials, amb molts investigadors i moltíssimes publicacions de referència. Més que un exposat de balanç sobre les llengües a Europa, la meva intenció és de us aportar un feix de reflexions personals – bastantes d'elles àmpliament compartides i fins i tot banals – i d'elements per un debat.

La Unió Europea, els Estats i les llengües

Després de dues premisses sobre els Estats i sobre els drets lingüístics, passarem a les llengües de la Unió Europea, que són les dels Estats, i a les altres llengües d'Europa on, entre moltes altres, hi ha el català.

La llengua dels Estats

Durant l'Edat Mitjana la multiplicitat de les llengües i de les seves variants arreu d'Europa no era un obstacle a la gestió dels senyors i dels reis car el llatí - tot i sovint dolent diuen els especialistes- era la llengua de les actes i dels documents públics. És amb el pas de l'administració a la llengua vulgar, a finals de l'Edat Mitjana i inicis de l'Època Moderna, que es comença a imposar una de les llengües del territori com a llengua obligatòria per l'administració. Això no concernia els pobles que podien continuar a utilitzar la seva llengua vernacle sense impediments, gairebé fins a l'actualitat. A França aquest pas és l'objecte de l'Ordenança de Villers-Cotterêts del rei Francesc I, el 1539. Els militants per les llengües regionals l'han presentat com l'edicte que obligava a la francesització del regne, però es tractava en realitat d'unificar els documents de la justícia i de l'administració en la llengua del rei, el francès, en substitució del llatí i de les altres llengües. La conseqüència és evidentment que totes les elits, els juristes i els administradors havien de conèixer el francès, amb un efecte de mirall per tota la població.

De la mateixa manera l'edicte reial de Lluís XIV, del 1700, prohibeix l'ús oficial del català dins la intendència del Rosselló i imposa el francès per la justícia i l'administració, no per la gent. Ara bé inclou també l'ensenyament i consideracions de sobirania. Per tant la llengua oficial única esdevé un dels elements constitutius de l'Estat modern i contemporani. També, durant les colonitzacions, la llengua va ser un dels elements de dominació i d'afirmació concreta i perceptible per a tothom de control del territori i dels pobles sotmesos.

Avui dia la llengua oficial és un dels elements principals de la sobirania d'un Estat, que li assegura supremacia sobre les altres llengües del territori i permet un fenomen progressiu i imparabile de substitució. Apareix arreu, en els

documents, la retolació. Materialitza i fa evident sense necessitar explicacions els pas d'un Estat a un altre, d'una sobirania a una altra. La llengua oficial esdevé un instrument polític i de dominació. És la principal raó per la qual hi ha una tal reticència a admetre qualsevol concessió sobre l'ús i l'aprenentatge de les altres llengües.

Els drets lingüístics són irrenunciables

Cal sempre afirmar els drets lingüístics i no renunciar-hi mai, encara que la normalitat pugui semblar llunyana o impossible d'aconseguir. Aquesta actitud és un dels aspectes d'un pensament més ampli, que es troba a la base de tot : mai no cal renunciar a drets humans fonamentals, que es puguin exercir o no en un moment determinat o en unes circumstàncies concretes.

Ara bé, observo que tot sovint, quan he presenciat o participat a negociacions amb les autoritats estatals o regionals franceses o espanyoles, on es tractava d'aconseguir uns quants avenços cap a l'exercici d'algunes parcel·les d'aquests drets - posem com a exemple una cosa tan limitada i tan concreta com les condicions de l'ensenyament facultatiu del català a l'escola -, se'ns demanava en contrapartida de renunciar a reclamar unes altres coses de la llista de peticions, o fins i tot de rebaixar el sostre de les nostres exigències globals. Dit d'una altra manera, com si fos un gran favor, ens permetien l'exercici parcial d'un dret fonamental (penseu que, com a ciutadà francès, tinc dret al respecte del que soc, a l'exercici del meu dret d'opinió i a l'educació dels meus fills) a canvi de renunciar al dret ell mateix. Puc confessar que mai m'he considerat lligat per un compromís qualsevol amb una d'aquestes autoritats, si m'havia estat extorquit per la pressió o des d'una posició de força i no per un consens real.

Segons el que s'admet habitualment en el món dels defensors dels drets de l'home, quins són els drets de les persones en matèria lingüística?

En primer, hi ha el dret a la identitat pròpia i a la llengua pròpia, dos elements que han d'anar junts. És tan cert que consta en les instruccions oficials franceses per a l'ensenyament de les llengües. Diuen que l'ensenyament de les llengües vives té tres objectius: comunicacional, cultural i lingüístic. Cal insistir sobre la importància dels dos primers. Evidentment, sempre la llengua ha de ser present i tot serà pretext al seu aprenentatge i al seu ús, però l'ensenyament no s'ha de reduir als aspectes lingüístics o filològics clàssics. Una llengua és primer de tot un instrument de comunicació, i alhora el signe i l'expressió de les cultures dels països on es parla. És clar, les llengües vives són també el mitjà i l'objecte d'una reflexió lingüística. Però llengua i cultura - és a dir comportaments i comunicació - van juntes i aquests objectius de l'educació i de l'ensenyament són indissociables.

En segon, i és una conseqüència del primer, hi ha el dret d'usar la llengua pròpia autòctona en tots els àmbits de comunicació i de relació. Notem de passada que aquest dret individual introdueix o bé la pràctica col·lectiva de la llengua, o bé la noció de drets col·lectius. Els àmbits principals són les relacions privades i les relacions públiques, cosa que implica que no hi hagi discriminació en l'ús de la llengua (com per exemple l'obligació de canviar de llengua en certes ocasions o en els serveis públics, i quedar-se limitat o amb dificultats per a expressar-se en una altra llengua, per exemple davant la justícia), els mitjans de

comunicació, l'ensenyament, el treball i tota l'expressió visible de la vida pública, és a dir la retolació, els anuncis, etc. El dret a la llengua autòctona inclou també el seu accés als locutors d'una altra llengua, és a dir no limitar l'ús i l'aprenentatge d'una llengua autòctona a només els seus locutors, sinó d'oferir-la a tothom, independentment de la seva llengua d'origen.

En tercer cal preservar la igualtat de drets. La solució no és que tothom parli la mateixa llengua, en general la llengua dominant, sinó que cada persona pugui usar la seva llengua o la llengua que triï i fomentar la intercomprensió. La igualtat de drets implica la cooficialitat de cada llengua territorial amb les llengües ja oficials, siguin o no siguin la llengua pròpia del territori considerat.

Les llengües oficials de la Unió Europea

La Unió Europea es troba confrontada a un problema d'ús de les llengües oficials en les seves institucions. Ara per ara no ha aconseguit resoldre'l de manera satisfactòria per a tothom en el seu funcionament intern. Fins avui dia, totes les llengües oficials dels Estats ho són també de la Unió. Algunes d'elles són parlades per molt pocs locutors, com el maltès, l'eslovè o les tres llengües bàltiques. Evidentment, aquesta situació és una benedicció pels traductors, ja que cal traduir cada llengua en totes les altres, i alhora una gran complicació que té un cost relativament elevat, segons diuen els representants dels Estats que tenen la seguretat de veure la seva llengua triada si es fa una selecció reduïda de llengües de treball.

Ara bé, del meu punt de vista, el principal problema de drets lingüístics de la Unió Europea és que les llengües, el reconeixement i la gestió de les llengües són una competència irrenunciable dels Estats, cosa que posa fora del seu abast totes les innumerables vulneracions dels drets lingüístics que se perpetuen en el continent que se vol guardià dels drets de l'home. A més observem que més del 50% de les fronteres estatals europees travessen una àrea lingüística, amb habitualment una discriminació lingüística d'una banda o l'altra de la frontera, o de les dues alhora.

La Unió Europea i les altres llengües

El cas de les llengües tot sovint designades com a minoritàries, menys parlades o regionals presenta dues situacions diferents pel seu futur però bastant semblants pel que fa a la impossibilitat dels ciutadans europeus que l'empren de veure els seus drets lingüístics reconeguts i preservats.

1. Hi ha primer el cas de la llengua oficial d'un Estat membre que es troba minoritària en un altre Estat de la Unió. Només en fem esment. No és perquè una llengua d'Estat és llengua de la Unió Europea que això resol o millora la seva situació en un dels altres Estats on és minoritària. En tenim molts exemples. Entre altres, és el cas de l'alemany a França o a Dinamarca, en les seves variants locals. És també el cas del flamenc a França. Subratllaré les ambigüitats de la situació legal i les situacions reals poc satisfactòries del franco-provençal i del francès a Itàlia, de les situacions creuades de l'alemany i de l'italià a Itàlia i a

Àustria. També es pot constatar la inadequació dels límits estatals i dels límits lingüístics en la zona de contacte entre Itàlia, Àustria, Eslovènia i Croàcia, amb una pregunta correlativa : una adequació és realment possible, o més senzillament no caldria reconèixer les llengües?

Es veu que l'oficialitat d'una llengua a un Estat membre no és cap garantia dels drets dels seus locutors a un Estat veí, ni molt menys d'una intervenció dels òrgans comuns europeus. Dit d'una altra manera, la Unió Europea no ha resolt el cas més senzill de les llengües que ja reconeix com a llengua oficial, en els territoris contigus de la mateixa llengua dins un altre Estat membre. És il·lusori que pugui resoldre els altres casos que veurem a continuació. Hem d'ajudar la Unió Europea, l'hem d'influenciar car ho admet i tot sovint ho demana, però no crec que calgui confiar-li totes les esperances.

2. Per aquestes raons i per les competències respectives de la Unió i dels Estats, la Unió Europea ha defugit sempre del tema de les llengües autòctones o territorials no oficials dins un Estat. Només el Consell d'Europa s'hi va implicar amb la Carta Europea de les llengües, document que, per altra banda, no obliga els Estats que la ratifiquen a posar-ne les recomanacions en la seva normativa interna. Dins aquest grup de llengües trobem les llengües que els Estats no reconeixen o no emparen, com l'occità, el bretó o el català a França. Però s'hi troben també les llengües que només són oficials dins una regió però no a l'Estat, com el basc, el gallec o el català a Espanya. Com que són una qüestió delicada a l'interior de diversos Estats, i que alguns d'ells són fermament oposats a qualsevol reconeixement, per petit que sigui (França o Grècia per posar exemples coneguts), la Unió Europea no hi entrarà ara per ara, ni potser mai si no canvia la posició d'aquests Estats. Ara bé, el tema es planteja en el marc de les relacions transfrontereres que la Unió Europea promou, quan hi ha una mateixa llengua de banda i banda d'una frontera, amb estatuts i usos legals diferents. No és un tema menor, car s'ha de redefinir el concepte de llengua de proximitat.

Com per altres temes exclusius dels Estats, per exemple la frontera, la Unió Europea crea fons i accions per a atenuar les discriminacions pels ciutadans, però mai per resoldre aquestes discriminacions i sempre sota el control i la gestió dels Estats directament concernits. Al nivell europeu és una situació que no canviarà a curt o mitjà termini. Els canvis, si es produeixen, només vindran per les modificacions legals dins cada Estat, i seran aleshores acceptats per la Unió Europea. Per tant aquestes desigualtats són instal·lades per temps. Si hi ha millores dins un Estat no seran extensives en els Estats veïns.

La diversitat de la situació jurídica de les altres llengües dins els Estats de la Unió Europea

Primer, cal tenir ben present que, considerant només les llengües territorials, gairebé cap Estat de la Unió Europea és monolingüe. Afegim que, amb l'entrada en vigor de l'Acta Única Europea i del Tractat de Maastricht i dels seus avatars posteriors, és a dir amb la lliure circulació dels ciutadans i el respecte des seus drets personals, es planteja la qüestió no resolta - i encara no

roent - de l'ús, ensenyament i protecció de les llengües oficials pròpies dels ciutadans europeus d'un Estat que viuen i treballen dins un altre Estat. Per exemple els drets lingüístics dels francesos o alemanys a Itàlia, dels italians i alemanys a França, etc., és a dir el dret de veure els seus fills educats en la seva llengua en l'altre país on resideixen i treballen, evidentment el país receptor pagant aquesta educació. Per això i per fer un barratge de contenció es va modificar la Constitució francesa l'any 1992, introduint l'article 2 que diu : "*Le français est la langue de la République*". Vol dir que no va de broma.

És un fet conegut que, en el conjunt d'Europa, ens trobem amb tres situacions variables i tot sovint conflictives :

- Primer tenim els Estats que tenen una sola llengua oficial. Per alguns tenen pocs territoris amb presència d'una altra llengua, com per exemple Dinamarca per l'alemany, Finlàndia pel suec, etc., o bé no tenen cap llengua territorial minoritària, com Luxemburg. Però a Irlanda és la pròpia llengua que és minoritària. En molts casos, aquests Estats tenen notables o amplis territoris amb altres llengües. La situació d'aquestes llengües és variada, i va del reconeixement ampli o parcial a la tolerància o a la negació de llur existència. Els Estats italià i francès es troben dins aquest bloc.

- La segona situació és la dels Estats que tenen diverses llengües oficials, com Bèlgica o Suïssa. Cal explicitar que s'entén per un Estat plurilingüe. Significa primer que posseeix diverses llengües oficials amb paritat de drets. Però no significa que els territoris són multilingües amb una llengua per sobre dels altres, com s'ho ha muntat l'Estat espanyol. Cada territori té només una llengua, que és la dels serveis públics locals i regionals, de l'ensenyament, de les assemblees locals i que tots els ciutadans tenen el dret i el deure de conèixer. És clar també s'ensenyen arreu les altres llengües de l'Estat. També, a l'assemblea federal o estatal, el representants del territori poden usar la seva llengua dins els escrits i les seves intervencions orals. Cada ciutadà es pot dirigir als governs i serveis, regionals o estatals, en la seva llengua, i aquests l'han d'entendre. Per tant és l'Estat qui és multilingüe, i no per obligació el ciutadà. És clar que en aquest context tots els ciutadans coneixen diverses llengües i les saben usar segons les circumstàncies, però és per voluntat pròpia i convivència.

- A part, inclassificable i amb un govern central que sembla satisfet de la situació i alhora bel·ligerant, hi ha l'Estat espanyol, on hi ha diverses llengües oficials a nivell regional sense que siguin alhora llengües oficials de l'Estat, que es queda monolingüe i coercitiu en matèria lingüística. La desigualtat dels ciutadans en l'ús respectiu de les seves llengües està inscrita dins la constitució, tot i que hi hagi una permissivitat a nivell de cada autonomia. Però en cap cas es pot dir Espanya és un Estat amb cooficialitat de les llengües pròpies.

Les llengües en els Estats concernits per l'àrea lingüística catalana

L'espai català és un camp de recerca i de reflexió especialment interessant pels caràcters mateixos de la llengua i del seu ús social, perquè s'estén sobre quatre Estats, tres dels quals amb un pes notable o determinant sobre la política europea, amb un tracte jurídic i societal diferent a cadascú, i

finalment, perquè en cada ú d'aquests territoris la llengua catalana és el principal element vertebrador de la identitat afirmada.

A més, els caràcters de la llengua catalana la fan alhora molt i poc representativa de les altres llengües minoritàries que no són oficials a Europa. És poc representatiu pel seu pes propi, car té més de deu milions de locutors quan les altres tenen menys de dos o de un milió de parlants. Si se pren el conjunt de les llengües del 27 membres de la Unió Europea, oficials o no, el català se situa al 7è lloc, com el grec. També, com per altres situacions, és una llengua amb una norma, un aparell científic i una estructures acadèmiques des de fa molt de temps. És per tant una llengua estabilitzada que dona confiança als seus locutors dins el seu ús. Però a moltes parts de la seva àrea lingüística el català és representatiu de la situació de no reconeixement i de discriminació que pateixen moltes de les altres llengües vernacles d'Europa, fins i tot en els territoris on ha assolit una cooficialitat regional.

L'Estat francès i les seves llengües

L'Estat francès no reconeix els drets col·lectius o territorials, només garanteix els drets individuals, i encara no tots, com el dret a la identitat que considera pertanyent a l'esfera privada, exactament com les creences i les religions. En efecte, malgrat que els seus juristes i dirigents de tots partits llueixin de ser la pàtria dels drets de l'home, tampoc França no reconeix tots els drets individuals, com les llengües vernacles del seu territori i la identitat cultural. Hi ha una posició oficial i constant fins ara : l'Estat francès no reconeix cap de les seves llengües territorials llevat del francès. No són ni designades nominativament no ordenades en cap text legal intern ni mitjançant cap ratificació d'acords internacionals. França no ha firmat o ratificat cap tractat o conveni internacional que ho digui o ho impliqui, directament o indirectament.

Sabem que l'Estat francès no va ratificar la Carta Europea adoptada pel Comitè dels Ministres del Consell d'Europa el 1992. El text se deia a l'origen "Carta europea de les llengües minoritàries", i França va exigir que s'hi afegixi "regionals", amb l'argument que a França no hi havia llengües minoritàries. Després d'obtenir aquest canvi, França no va ratificar la Carta. Era sota la presidència de François Mitterrand i els governs de Pierre Bérégovoy i Edouard Balladur. Més endavant, la ratificació va ser una promesa electoral de Lionel Jospin. Aquesta Carta comporta 23 articles i 92 apartats, dels quals cada Estat n'ha de ratificar com a mínim 35. Segons un informe demanat pel govern Jospin l'any 1998, en el seu marc de tolerància, França compleix per 54 d'aquests apartats. Es podia doncs ratificar la Carta sense compromisos nous. El president Jacques Chirac va refusar de firmar i va enviar el text al Consell constitucional, que la va declarar incompatible amb la constitució francesa. Han passat vint-i-tres anys més i no s'ha fet cap gestió seriosa per ratificar-la.

Aquesta negació de les seves llengües territorials és una constant. És una actitud tant dels governs de dretes com d'esqueres, que es recolzen sobre una opinió pública que ho admet i ho creu fonamentat. Per exemple França va ratificar al juny 1980 el "Pacte internacional sobre els drets civils i polítics" aprovat per les Nacions Unides al desembre del 1969, o sigui onze anys després, però

sense incloure-hi l'article sobre els drets culturals i lingüístics. Aquesta limitació va ser el fet del president Giscard d'Estaing i del seu primer ministre Raymond Barre, amb l'argument a França hi ha només el francès. Deu anys més tard el president Mitterrand va mantenir aquesta posició : França no és oposada als drets lingüístics, però no la concerneix car només hi ha el francès i l'Estat garanteix l'accés de tots a la llengua i a la cultura comunes franceses.

La segona ocasió on el president Mitterrand va negar els drets lingüístics va ser a l'ocasió del "Conveni internacional dels drets dels infants", un tractat internacional de les Nacions Unides del 1989. Pocs són els Estats que no l'han firmada o que hi han posat reserves. Entre aquests hi ha els Estats Units i França. Els Estats Units no l'han ratificada car el text prohibia la pena de mort pels infants de menys de setze anys. Per la seua banda França el va firmar menys l'article 30 sobre els drets dels infants de les minories lingüístiques i culturals. En són perjudicats tant els nens de les llengües regionals com els de les llengües de la immigració que, segons les Nacions Unides, no poden ser privats del seu dret a una vida cultural pròpia. Consta en el text de la ratificació francesa que aquest article havia de ser anul·lat a tot el territori de la República francesa car no hi existia cap minoria, ni cultural, ni lingüística, sinó només francesos a qui se garantia el dret a la llengua de l'Estat.

L'Estat andorrà i les seves llengües

Tenim una intervenció sobre Andorra i per tant no vull interferir. Només recordaré aquí que Andorra és un Estat sobirà amb el català com a sola llengua oficial. Va mantenir a tot moment l'ús oficial del català, fins i tot durant la nit feixista a Espanya, quan va tenir moltes pressions per a reconèixer també l'ús administratiu del castellà i del francès. Avui dia, Andorra és un Estat reconegut internacionalment. M'agrada sempre fer notar deu la seva existència i la seva afirmació constant, durant segles i fins a la plena sobirania, només als andorrans i a les seves institucions internes. Ara bé és també notori dins l'ús social, els mitjans de comunicació i l'ensenyament diverses llengües són presents i, en el cas del castellà, d'un gran pes. Al moment de l'accessió a la plena independència gràcies a la constitució de 1993, la principal eina de formació dels futurs ciutadans, l'ensenyament, va escapar al control de l'Estat andorrà, car l'escola andorrana es troba en competència amb les escoles dels coprínceps, de fet els ensenyaments francès i espanyol, que li van ser imposats per acords bilaterals que van condicionar la firma de la constitució per aquests coprínceps.

L'Estat italià i les seves llengües

A la illa de Sardenya, el municipi i ciutat de l'Alguer són de llengua catalana des de la conquesta d'aquesta illa a l'Edat Mitjana pel comte-rei de Catalunya-Aragó. En la seva constitució l'Estat italià reconeix altres llengües que l'italià pels seus territoris autònoms, amb institucions específiques, com el franco-provençal a la Vall d'Aoste i l'alemany a l'Alt Adagi, o Sud Tírol. L'any 1999 l'Estat va aprovar una llei sobre les altres llengües d'Itàlia, que són moltes. És una llei a la italiana, és a dir que tracta el tema sense tractar-lo. La llei no oficialitza cap altra llengua, llevat de l'italià. Només reconeix l'existència d'altres llengües i

permet que se les protegeixi, però sense dir què ni com. En fa la llista, on trobem llengües de veritat però també dialectes o parlars. A més la llei italiana no diu on són aquestes llengües ni quin és el seu territori. Són els ajuntaments, les províncies o les regions que han de dir si tenen una de les llengües o no, i d'actuar. És el que va fer l'ajuntament de l'Alguer i el que finalment ha fet el 2018 la regió autònoma de Sardenya.

El Consell de Sardenya ha votat una llei de regulació de la llengua sarda i de les tres altres llengües de l'illa: el català, el cors i el lligur, és a dir el genovès. El cors és a la part nord de Sardenya, és a dir tocant a Còrsega, on hi va haver en el passat immigració de corsos que hi van portar la seua llengua. El català és la llengua de l'Alguer. El lligur és residual, a dues petites illes del sud. La part major de l'illa és de llengua sarda, amb tres variants que fins fa poc no tenien una grafia comuna. La llei sarda permetrà d'introduir les llengües a l'escola i, modestament, a les ràdios públiques. S'ajudaran les emissores privades locals. Finalment poca cosa. És la situació de les llengües regionals a França als anys vuitanta del segle passat. Hi ha doncs molt retard a Itàlia.

L'Estat espanyol i les seves llengües

Es caracteritza pel seu sistema aberrant que ja hem evocat. Si l'Estat espanyol reconegués el català com a llengua utilitzable a Madrid, a les Corts, ho seria també a Europa. Però com a França la qüestió és considerada com a consubstancial de l'Estat. La Constitució espanyola reconeix la pluralitat lingüística de l'Estat. Llevat de la cooficialitat dins una autonomia, preveu la protecció i especial respecte de totes les modalitats lingüístiques, però sense citar cap llengua ni definir-ne els mecanismes. Ara bé, principalment a Euskadi i a Catalunya, les legislacions autonòmiques desenvolupen aquestes possibilitats a través de les lleis de política lingüística i de l'ús de la llengua pròpia dins les administracions, l'ensenyament i els mitjans de comunicació, amb avenços remarcables malgrat els obstacles diversos, les males voluntats i les guerres de trinxeres de les administracions estatals, que limiten o de vegades impedeixen el compliment d'aquestes disposicions legals.

Però si són oficials dins un territori no ho són de l'Estat, que no les entén. S'introdueix doncs una discriminació entre la llengua oficial de l'Estat i la llengua oficial pròpia del territori. Per exemple, des del seu territori i dirigint-se a les institucions centrals, els ciutadans d'aquestes llengües oficials territorials no les poden fer servir i són en situació de discriminació i absència de respecte dels seus drets. Sobretot, els elegits d'aquests territoris a les Corts de l'Estat no transporten amb ells els drets dels ciutadans que representen, entre altres la llengua. Per tant el cas espanyol no és modèlic, sinó únic i insòlit: a l'interior com a l'exterior l'Estat espanyol és monolingüe, sense que es resolgui la contradicció entre aquesta situació i el reconeixement de llengües cooficials com el català, el basc i el gallec.

Se sap que la constitució va ser una solució de compromís en un moment polític difícil i incert durant la transició, on les principals línies vermelles -de les quals la supremacia de la llengua espanyola- van ser dictades pels estaments franquistes, especialment l'exèrcit. Per tant el model espanyol actual crea tants problemes com en aparença en soluciona. Com quan es va posar en plaça, avui

dia la seva adaptació als models habituals de cooficialitat lingüística només pot tenir una solució política basada sobre una relació de forces i una presa de consciència ciutadana.

Per tancar provisionalment aquest exposat

Les qüestions lingüístiques no entren en les competències traspassades a les institucions europees, és a dir amb decisió conjunta dels Estats. La Unió Europea admet en cada territori el que admet primer cada Estat competent. Per tant, en la situació actual, el marc principal d'actuació pel reconeixement dels drets lingüístics és i ha de ser prioritàriament el dels Estats, car són ells qui marquen i defineixen la norma en matèria lingüística. Ara bé, la Unió Europea és un marc de pressió, és un marc de reivindicació i d'afirmació d'aquests drets, entre altres raons perquè hi ha Estats que els respecten i els tenen ja incorporats en el seu aparell legislatiu i reglamentari, però ara per ara no pot ser el lloc on es trobaran les solucions.